

ՈՒՐ ՄԿՐՏԵՑ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Յողումի մէջ քննարկուող վայրը կրնայ ըլլալ եւ կրնայ չըլլալ Յորդանան գետի մէջ այն տեղը, ուր Յովհաննէս Սկրտիչ մկրտեց Յիսուսին, սակայն Բիւզանդացի քրիստոնէականներ կը խորհէին թէ այդ վայրը ճիշդ մկրտութեան տեղն էր: Եւ այդ վայրը՝ գետին արեւմտեան ափին չէ, այլ արեւելեան ափին՝ ժամանակակից Անդր-Յորդանանի մէջ:

Երբ Աւետարաններու մէջ յիշուած վայրերը տեղորոշելու հարց կ'առաջանայ, հարկ է Բիւզանդացի քրիստոնէականներուն լուրջ մօտեցում ցուցաբերել: Սուրբ Յարութեան Եկեղեցին կառուցուած է Յիսուսի գերեզմանի կարծեցեալ տեղոյն վրայ Դ. դարուն, Բ. Ե., եւ երկար տարիներ առոր հաստատումը կը կարծուէր ըլլալ անհաւանական, եթէ ոչ տարօրինակ եւ մոռացածին, քանի որ անիկա Երուսաղէմի Հին Բաղարի պարիսպներէն բաւական ներս է: (Հին ժամանակներուն բնորոշ էր, որ գերեզմանները քաղաքի պարիսպներէն դուրս ըլլային): Բայց Բիւզանդական վայրի ճանաչումը այժմ հնագիտականօրէն հաստատուած է: (Տես՝ Տան Պախար, «Սուրբ Յարութեան Եկեղեցին կը՝ նշէ Յիսուսի թաղման վայրը», Biblical Archaeology Review, May/June 1986):

Երկար ժամանակ Յիսուսի մկրտութեան վայրի հնագիտական փաստը հնարաւոր չէր հետազոտել, որովհետեւ այն Յորդանանեան փնտրական վայրի մէջ էր: Այժմ, 1994-ի Յորդանան-Իսրայէլ Խաղաղութեան Դաշնագրէն ետք, Յորդանանցիները փութաջանօրէն մարբեցին մօտակայ ականապատ դաշտերը, եւ տարածքը անգամ մը եւս մատչելի եղաւ հնագէտներուն, ուխտաւորներուն եւ պօսաշրջիկներուն: Հնագիտական այդ նոր փաստն է, որ հարց կ'առաջանէ թէ մենք իրապէս որոշա՞ծ ենք Յովհաննէս Աւետարանի մէջ յիշուած «Բեթանիա Յորդանանէն անդին» վայրին ճիշդ տեղը:

Ունենալով այցելուներու նոր կեդրոն, աշխարհի չորս կողմերու քրիստոնէայ ուխտաւորներու համար այս վայրը արագ կերպով կը վերածուի գլխաւոր նպատակատեղի: Տեղադրուած ըլլալով Մոռեալ Ծովէն շուրջ եօթ մղոն (մօտ 12 քմ.) հիւսիս, այն դիրքութեամբ հասանելի է թէ՛ Յորդանանէն եւ թէ՛ Իսրայէլէն: Ամմանէն ինքնաշարժով կրնան հոն հասնիլ շուրջ քառասուն վայրկեանէն եւ երկու ժամէն՝ Երուսաղէմէն:

Յորելեանական 2000 թուականին, Յովհաննէս-Պողոս Բ. Պապը, իր Սուրբ Երկիր կառարած Ուխտագնացութեան ընթացքին այցելեց այս վայրը, որը Միջին Արեւելքի Կաթոլիկ Եպիսկոպոսներու կողմէ որոշուած է Յորդանանի հինգ ուխտատեղիներէն իբրեւ մէկը: (Միւսներն են Նեպօ Լեռ, Մուկավիր (Մակերուս), Հերովդեան Պալատը, ուր աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ Յովհաննէս Սկրտիչ բանտարկուած եւ ապա գլխատուած է, Մար Բիլասի բլուրը (Թէլ Մար Բիլաս)՝ վայր մը, որ առնչուած է Եղիա Մարգարէի ծննդեան հետ, եւ սրբավայրը մեր Տիրոջ՝ Անճարա Լեռ):

Յովհաննէսի Աւետարանին մէջ, փարիսեցիները Երուսաղէմէն կ'այցելէին Յովհաննէսին այն տեղը, ուր ան կը մկրտէր: Անոնք կ'ուզէին գիտնալ թէ Յովհաննէս ինք իր մասին ինչ կը մտածէր՝ որպէս Մեսիա թէ թերեւս որպէս Եղիա (ան որ պիտի վերադառնար՝ յայտարարելու Մեսիան):

Յովհաննէս անոնց կը պատասխանէ, «Ես շուրջով կը մկրտեմ: Ձեր մէջը մէկը կայ, որուն դուք ծանօթ չէք, այն որ ինձմէ վերջը պիտի գայ, եւ արժանի չեմ անոր տրեխին կապելը քակելու: Այս տեղի ունեցաւ Բեթանիայի մէջ՝ Յորդանանէն անդին, ուր Յովհաննէս կը մկրտէր» (Յովհ. Ա. 26-28): (Այս «Բեթանիան Յորդանանէն անդին» պէտք չէ շփոթել այն Բեթանիի հետ, որ Չիթենեաց Լեռան վրայ է եւ ոչ ալ Երուսաղէմի մէջ

գտնուող Բեթանիի հետ, որ Մարիամին, Մարթային եւ Ղապարոսին տունն էր):

Հետագային, դեպքի մը ընթացքին, Յիսուս Երուսաղէմի մէջ կը փախչի չարակամ Փարիսեցիներէն եւ նորէն կ'երթայ «Յորդանանի միւս կողմը, այնտեղ ուր կը գտնուէր նախապէս Յովհաննէս եւ կը մկրտէր» (Յովհ. Ժ. 40): Այս վայրը, եւս, կը պարուի, որ կը գտնուի Յորդանան գետի արեւելեան ափը: Այդ գետի միւս կողմն է, եթէ Երուսաղէմէն կու գաս եւ կը թուի նախապէս կոչուած նոյն «Բեթանի Յորդանանէն անդին» տեղը ըլլայ:

Յովհաննէս Աւետարանի առաջին գլխուն մէջ, անմիջապէս «Բեթանի Յորդանանէն անդին» ակնարկութեան յաջորդող պարբերութեան մէջ, բնագիրը կը նկարագրէ Ս. Հոգիի էջը Յիսուսի վրայ.

Եւ Յովհաննէս (Սկրտիչը) վկայեց եւ ըսաւ, - «Տեսայ Հոգին, որ կ'իջնէր երկինքէն որպէս աղանի եւ կը հանգչէր անոր վրայ, եւ ես չէի ճանչնար զայն, սակայն ան, որ որկեց փս ջուրով մկրտելու, ան ըսաւ ինծի. «Որուն վրայ որ տեսնես թէ Հոգին կ'իջնէ եւ կը հանգչի, ա՛ն է, որ կը մկրտէ սուրբ Հոգիով»: Եւ ես տեսայ եւ վկայեցի թէ ասիկա՛ է Աստուծոյ Որդին» (Յովհ. Ա. 32-34):

Այս հաստատածը կը ներկայացնէ առաջին - եւ թերեւս միակ - Աստուածաշնչական յստակ ակնարկութիւնը Սուրբ Երրորդութեան յայտնութեան: Սկրտիչը կը նկարագրէ, թէ ինք ինչ տեսաւ եւ լսեց, երբ ան Յիսուսին մկրտեց: Այս նկարագրութեան մէջ Հայրը կը խօսի երկինքէն, Որդին կը մկրտուի, եւ Սուրբ Հոգին կ'իջնէ աղանակերպ:

Նաեւ, հոս, Յովհաննէս Յիսուսին կը կոչէ «Աստուծոյ Գառնուկը» (Յովհ. Ա. 29, 35) եւ Յիսուս կը գրաւէ իր առաջին առաքեալները Յովհաննէսի հետեւորդներէն (Յովհ. Ա. 35-51):

Ինչեւէ, ընդհանուր առմամբ երբեք ընդունուած չէ թէ «Բեթանի գետէն անդին» կը գտնուի Յորդանանի արեւելեան ափին: Երկու շատ լայնօրէն օգտագործուող Ս. Գրային բառարաններ, (The Harper Collins Bible Dictionary) եւ «Erdmans Dictionary of the Bible», կ'ըսեն թէ «Բեթանի Յորդանանէն անդին» տեղադրութիւնը «անյայտ» է: Եւ Մատապայի նշանաւոր քարտէշը, վեցերորդ դարու մասամբ քանդուած խճանկար քարտէշը Յորդանանի Մատապա (Ս. Գեորգ) եկեղեցւոյ մէջ, կը թուի թէ զայն կը տեղադրէ Յորդանան գետի արեւմտեան կողմը: Կ'ըսեն «կը թուի թէ» ոչ թէ որովհետեւ կասկած կայ անոր գետի արեւմտեան կողմի տեղադրութեան, այլ որովհետեւ այն չէ կոչուած «Բեթանի Յորդանանէն անդին» անունով: Այն կոչուած է Պէթ Ապարա, փոխանակ Բեթանի: Երրորդ դարու եկեղեցւոյ Հայրերէն Որոգինէս (Origen), անկարող եղած է տեղորոշել Յովհաննէս Աւետարանի առաջին գլխուն մէջ ակնարկուած Բեթանի վայրը, փոքր ինչ քնահամութեամբ առաջարկուած է սրբագրել բնագիրը եւ կարդալ «Պէթ Ապարա Յորդանանի միւս կողմը»: Պէթ Ապարա կը նշանակէ «Անցնելու Տուն», հաւանաբար նոյնացնելով ծանձաղուտ մը Յորդանան գետի մէջ: Թալմուտի մէջ եւս այդ անունով վայր մը կ'երեւայ: Հետեւելով Որոգինէսի, Եւսեբիոս եւս իր «Օւօմասթիկոն» (վաղ չորրորդ դար) կ'ակնարկէ միայն այս անունին՝ զայն հնչելով Պէթապարա: Յելոնիստի «Liber Locorum» գրքին մէջ (չորրորդ դարու վերջը) հեղինակը վայրը կը կոչէ Պէթապարա: Շատ մը հին ձեռագիրներ, ինչպիսիք են գլխաւոր կանոնագիրքերէն «Vaticanus» եւ «Sinaiticus» (չորրորդ-հինգերորդ դարեր), Յովհաննէսի Ա. գլխու 28-րդ համարի մէջ կը կարդան Բեթանի: Այնուամենայնիւ, Պէթ Ապարան ըստ երեւոյթին տարածում գտած եւ օգտագործուած է Աւետարաններու Ասորերէն բնագրին մէջ: Եւ Մատապայի քարտէսին վրայ՝ Յորդանան գետի

արեւմտեան ափին կ'երեւայ Պէթ Ապարա եւ ոչ Բեթանի: Պէթ Ապարայի անունին ներքեւ կայ կարմիր գոյնի երեք տողնոց մակագրութիւն մը, որ մնայի կ'ըսէ թէ այս «Սր. Յովհաննէսի մկրտութեան» վայրն է:

Թերես, Մատապա քարոտէի խճանկար շինողը (mosaicist), որ ապրած է Յորդանան գետի արեւելքը, գետին «անդին» հասկցած է գետին արեւմուտքը – չնայած Յովհաննէսի Աւետարանի բուն գրողը Յորդանանի «Անդին» յառակօրէն հասկցած է Յորդանան գետի արեւելքը:

Համատես Աւետարանները (Մատթէոս, Մարկոս եւ Դուկաս) կը յիշատակեն Յիսուսի մկրտութիւնը: Մատթէոս եւ Մարկոս կը նշեն թէ մկրտութիւնը կատարուած է Յովհաննէսի կողմէ, իսկ Դուկաս չի նշեր, սակայն անոնցմէ ռեւէ մէկը չի նշեր թէ մկրտութիւնը Յորդանան գետի արեւելեան թէ արեւմտեան ափին տեղի ունեցած է: Ինչեւէ, հաւանական է, որ մկրտութիւնը եղած պիտի ըլլայ արեւելեան ափին: Յիսուս կու գար Գալիլիայէն խորէն բացալայտօրէն կը նշեն Մատթէոս եւ Մարկոս: Գալիլիայէն բնական ճամբան Դեկապոլիսի (տասը հռոմէական քաղաքներու խումբ՝ այդ շրջանին մէջ) մէջէն պիտի շրջանցէր թշնամական Սամարիայէն, անցնելով Յորդանան եւ յառաջանալով դէպի հարաւ՝ գետի արեւելեան ափով:

Հակառակ Մատապա քարոտէի մէջ Պէթ Ապարա տեղադրուած է Յորդանանի արեւմուտք, շատ մը հին հեղինակաւոր աղբիւրներ կ'ապացուցեն, որ Սկրտիչը կ'ապրէր եւ կը մկրտէր Յորդանան գետի արեւելեան կողմը: Վաղ չորրորդ դարու սկիզբը, Կոստանդիանոս Կայսեր մայրը Հեղինէն անցաւ Յորդանան գետը եւ այցելեց այն քարայրը, ուր կ'ըսուի թէ կ'ապրէր Յովհաննէս Սկրտիչը: Եւսեբիոս, (եկեղեցական պատմիչ) կը տեղեկացնէ, թէ ան հոն եկեղեցի մը կառուցեց:

Թիոնոսիոս Աւագ Սարկաւագը Բ. Ե. շուրջ 530-ին ճամբորդած է դէպի Պաղեստին որպէս ուխտաւոր եւ կը նկարագրէ քառաձեւ եկեղեցոյ կառոյց մը կանարաշարքերով ու մարմարէ սիւներով, եւ երկաթ խաչ մը, որ կը նշէ Յիսուսի մկրտութեան վայրը: Եկեղեցին կառուցուած էր կանարներու վրայ, որպէսզի ջուրը կարենար կանարներու տակէն անցնել, բայց ան տեղի տուաւ Յորդանան գետի յաճախակի հեղեղներուն եւ ի վերջոյ փլուզուեցաւ: Այս վայրը Յորդանանի արեւելեան կողմն է:

Վաղ քրիստոնէական արանդոթիւն մը Յիսուսի Յորդանանի անցքը կը կապէ Հին Կոսկարանի Կուգահեռականի մը հետ. Ինչպէս որ Յեռոն առաջնորդեց Իսրայէլացիները Յորդանանի մէջէն դէպի խառնացուած երկիրը, այնպէս ալ Յիսուս պիտի անցնի Յորդանանը՝ առաջնորդելու համար Նոր Իսրայէլը դէպի փրկութիւն: Ուխտաւորական արանդոթիւն մը կը հաստատէ, որ Յորդանանի վրայ այդ նոյն վայրը թէ՛ Յեռոն անցնան եւ թէ՛ Յիսուսի մկրտութեան վայրն է: Այս արանդոթիւնը, ինչպէս պիտի տեսնենք, մնայի պիտի օգնէ հաստատելու, թէ վերջերս կատարուած հնագիտական պեղումները «Բեթանի Յորդանանէն անդին»-ն է:

Հին Կոսկարանի ուրիշ Կուգահեռական մը կապուած է Եղիա մարգարէին եւ իր աշակերտ ու յաջորդ՝ Եղիսի հետ: Եղիս կը պնդէ ընկերակցիլ իր ուսուցչին, մինչ ան կ'երթար տեղէ տեղ: Վերջապէս Եղիա կը համի Յորդանան գետ: Ամէն ոք գիտէր թէ Եղիայի կեանքը կը մօտենար իր վախճանին: Երբ անոնք գացին դէպի Յորդանան, Եղիան կ'ողորէ իր թիկնոցը եւ կը վարնէ ջուրին: Գետը հրաշքով կը բաժնուի, որպէսզի երկուքը անցնին ցամաքէն: Յորդանանի միւս կողմը, հրեղէն կառք մը երեւցաւ իր հրեղէն երիվարներով եւ Եղիան պրոտահողմի մէջ դէպի երկինք վերացաւ (Անգլերէն Ս. Գիրք Երկրորդ Թագաւորաց Բ. 4-14, իսկ հայերէն Աշխարհաբար Դ. Թագաւորաց Բ. 4-14): Պորսոյի (Bordeaux) [Ֆրանսա] անանուն ուխտաւոր

մը (գրեղով 333 Ք. Ե.) կը տեղադրէ մեր վայրը այնտեղ, ուրտեղէն Եղիան Երկինք վերացաւ: Բիւզանդական շրջանէն ի վեր, այս վայրի մէջ գոնեւորդ գլխաւոր բլուրը, որ մենք կը հետապօնենք այժմ, կը կոչուի Եղիայի բլուր (Արաբերէն Թէլ Մար Բիխա):

Վայրը, որ այժմ ներկայացուած է որպէս «Բեթանի Յորդանանէն անդին», եղած է հնագիտական հետաքրքրութեան կեդրոնի մէջ 1899-էն ի վեր, երբ Երոսաղէմէն Հայր Ֆէտերլին (Father Federlin), առաջին անգամ հետապօնեց այս վայրը: Ան նկարագրեց բազմակեղեցական համալիր մը, ներառեալ եկեղեցի մը՝ կառուցուած կամարներու վրայ, որ կը յիշեցնէ Ք. Ե. 530-ին Թէոդոսիոսի տեսած կամարաձէն եկեղեցին:

Այս վայրը, որ այսօր կը կոչուի Սկրտարանի Հնագիտական Զբօսավայր (Baptism Archaeological Park), կ'երկարի 1.5 մղոն Ուստի Էլ-Խարրարա հովիտի երկայնքով: Այս չցամքող վտակը եւ գետի հունը արեւելեան կողմը կը հոսի Թէլ Էլ-Խարրարայէն դէպի արեւմտեան կողմ՝ Յորդանան գետ: 1996-2002 թթ. այս տարածքը պեղուեցաւ Մօհամմադ Ուահիպի կողմէ, որ Յորդանանեան Հնագիտութեան բաժանմունքի անդամ է: Բլուրին վրայ Ուահիպին խումբը հետապօնեց բիւզանդական վանք մը, ինչպէս նաեւ վաղ հռոմէական դարաշրջանէ մնացորդներ: Յորդանան գետին յարակից, Ուահիպի խումբը պեղած է բիւզանդական դարաշրջանէն ընդարձակ բազմակեղեցական համալիր մը: Բիւզանդական վանքի եւ բազմակեղեցական համալիրի միջեւ կան մի քանի աւելի փոքր բիւզանդական մատուռներ, վանականներու ճգնարաններ, քարայրներ, ճգնաւորներու խուցեր, կաւէ խողովակներ, ընդարձակ ծեփուած աւազաններ եւ նուապագոյնը երկու պանդոկներ՝ ուխտաւորներու համար, որոնք հոս կ'իջեւանէին՝ դէպի Նեպօ Լեռ ճամբորդութեան ընթացքին, ուրտեղէն Մովսէս դիտեց խոստացուած երկիրը:

Բլուրի վանական համալիրին մէջ, Յորդանանեան հնագէտները յայտնաբերեցին ոչ միայն ճարտարապետութիւն, այլ նաեւ մետաղադրամներ, կաւէ ամանեղէն, քարէ անօթներ, արձանագրութիւններ եւ արուեստի ուրիշ նմուշներ, որոնք ցոյց կու տան թէ այս վայրը սքանչելի էր ուշ Հելլենիստական եւ վաղ Հռոմէական շրջաններէն (երկրորդ դար Ք. Ա. մինչեւ երկրորդ դար Ք. Ե.) մինչեւ ուշ Բիւզանդական եւ վաղ իսլամական շրջանները (հինգերորդէն ութերորդ դար Ք. Ե.), եւ նորէն ուշ Օսմանեան շրջան (18-էն 19-րդ դար):

Այն թէ այս վայրը Յիսուսի ժամանակ բնակավայր եղած է կ'ապացուցեն ծանր քարէ կուժերու մնացորդները, որոնք յատկանշական են հրէական համայնքներուն, Ք. Ա. առաջին դարէն մինչեւ 70 թուական Ք. Ե.: Այս կուժերը կը նմանին քարէ այն վեց ջուրի կուժերու, որոնք յիշուած են Կանայի հարսանիքի պատմութեան մէջ, ուր Յիսուս ջուրը գինիի փոխեց (Յովհ. Բ. 5-6):

Հայր Միշէլ Փիգիլլիո (Father Michele Piccirillo), որ անդամ է Երոսաղէմի Ֆրանսիական Հնագիտական ինստիտուտին ու Նեպօ լեռնէն եւ այն գիտնականներէն մէկն է, որ 1995-ին վերագտաւ այս վայրը, կը հաւատայ թէ այս կուժերը ցոյց կու տան, որ Յիսուսի ժամանակ այս վայրը բնակեցուած էր: Շատ յարգուած հնագէտ մը, Փիգիլլիո կը հաւատաւ այս վայրը որպէս «Բեթանիա Յորդանանէն անդին»:

Վանքին մէջ նուապագոյնը չորս եկեղեցիներ կային, ինչպէս նաեւ կառարեւագործուած ջրափոխադրութեան եւ պահեստի համակարգ, երեք աւազաններ եւ պարիսպ մը՝ գլխաւորաբար ծրագրուած արգիլելու բլուրին քայքայումը, քան թէ՛ պաշտպանելու պայն:

Գլխավոր եկեղեցւոյ մասամբ պահպանուած խճանկար յատակը կը պարունակէ հինգ տողոց յունարէն արձանագրութիւն մը խորանի տարածքին մօտ, որուն թարգմանութիւնն է,- «Մեր Աստուծոյ՝ Բրիստոսի շնորհքին օգնութեամբ, ամբողջ վանքը կառուցուած է Աստուծմէ շատ սիրուած երեց եւ վանահայր Ռոթորիոսի (Rhotorios) ժամանակ: Թող Աստուած Փրկիչը ողորմի իրեմ»:

Վանական համալիրին մէջ ուրիշ եկեղեցի մը կառուցուած է քարայրի մը շուրջ, որ կը պարունակէ բնական աղբիւրի ջուր- հաւանաբար սա այն նոյն քարայրն է, զոր բիւզանդացի ուխտաւորներ կը կոչէին «Յովհաննէս Սկրտչի քարայրը»: Բիւզանդական շրջանին քարայրը վերածուած է եկեղեցւոյ մատուռի: Բարայրի առջեւ կառուցուած է նաեւ պատ մը իր դուռով՝ քարայրին առջեւ կապնելու համար սրբարան (խորանի մաս) պաշտպանակ մը կառուելով եկեղեցւոյ գլխավոր սրահը (ստեան) մատուռի խորանէն: Տակաին տեսանելի են քարէ կանարներու քառակուսի հիմքերը, որոնք յենարան ծառայած են եկեղեցւոյ նաւի (ստեան) առաստաղին:

Այս քարայր-եկեղեցւոյ պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած շատ հետաքրքիր գտածոյ էր մարդու կողմէ շինուած ջրանցք մը, որ սկիւրք կ'առնէ քարայրին առջեւէն՝ աղբիւրի ջուրով եւ կը հոսի 20 ոտը՝ (մօտ. 6 մէթր) նախքան Ուստի Էլ-Խարրարի հարաւային ափ թափուիլը: Ջրանցքն ունի 10 մատնաչափ (մօտ. 25 սմ.) լայնութիւն եւ 6 մատնաչափ (մօտ. 15 սմ.) խորութիւն եւ տակաւին կարգ մը տեղեր այն պատուած է սալաքարերով: Ջրանցքը բաժնուած է եկեղեցւոյ յատակի ներքեւի այն հողէն, որը բաղկացած է կրակաւն եւ ծեփուած է կրաշաղախով. Այդ յատկանշական է բիւզանդական ոճին եւ գոյնին: Այս ջրանցքը թերեւս կը փոխադրէր եկեղեցիէն ներս մկրտութեան համար օգտագործուող աղբիւրին ջուրը կամ ալ հաւանաբար այն կը փոխադրէր քարայրին մէջէն բնականօրէն հոսող աղբիւրին ջուրը:

Եկեղեցւոյ խճանկար յատակի տակ գտնուած է շուրջ 20 տարեկան մարդու մը զանկ, որը թաղուած էր փոքր փոսի մը մէջ եւ ծածկուած էր կրաքարէ գլխաքարով: Իբրեւ արդիւնք հալուագիւտ բնական վիճակին, երբ զանկի խեղճի ոսկորները կը միանան, խաչի մը ձեւը կը կապմոխ: Ուստիայ կ'ենթադրէ, թէ այս պատճառաւ մոռցած են, թէ զանկը կարեւոր նշանակութիւն ունի եւ այն արժանացած է յատուկ թաղման տեղի: Ան կ'աւելցնէ, թէ այդ կրնայ ըլլալ վանքի հիմնադիր Ռոթորիոս (Rhotorios) եկեղեցականի զանկը:

Ուրիշ ջրուղի մը հեռաւոր աղբիւրներէ ջուր բերած է երեք ծեփուած ուղղանկյին աւապաններուն, որոնք կը գտնուէին վանքի պատերէն ներս: Գիտնականները բաժնուած են երկու խմբի այն հարցի շուրջ, թէ այս աւապանները արդեօք մկրտութեան աւապաններ եղած են, թէ՛ ջրամբարներ: Հարաւային աւապանի ամբողջ արեւելեան երկանքով ձգուող լայն սանդուղքը բացայայտ նշան մըն է, թէ այդ մկրտարանի յարմարութիւն մը եղած է: Այն որ աւապանները օգտագործուած են մկրտութեան ծէսերու համար կը փաստեն նաեւ աւելի փոքր այն սանդուղքները, որոնք մուտք ապահոված են դէպի միւս երկու աւապաններ: Ջրամբարները այցաւի լայն սանդուղքներու կարիք չունէին, որոնք մեծ տարածք կը գրաւէին:

Բլուրէն դառնալով դէպի Յորդանանի ափը, Ուստիայի խումբը փնտռեց վաղ Դ. դարուն Ս. Հեղինէի կողմէ կառուցուած եւ շուրջ 530 թուին Բ. Ե. Թէոտոսիոս ուխտաւորի կողմէ տեսնուած Ս. Յովհաննէս Սկրտչի եկեղեցւոյ մնացորդները: Անոնց կողմէ յայտնաբերած մնացորդները ճշգրտօրէն կը հաստատեն այն, ինչ որ բիւզանդական բնագրերը կը նկարագրեն. Կանարներուն փրայ կառուցուած եկեղեցի մը՝ գետի արեւելքը: Դարեր առաջ կանարները փլած են, եւ այժմ քարերը կը գտնուին գետին վրայ:

Իրականության մեջ, այս վայրին մեջ երեք եկեղեցիներ կան, որոնք մակադրուած են մէկ միսին վրայ: Ըստ աւանդութեան՝ եկեղեցին կանգնած է այն տեղը, ուր Յիսուս թողուց իր հագուստները մկրտութեան առնէ:

1998-ին, ափին մօտ՝ իրար վրայ մակադրուած եկեղեցիներու արեւելքը, Ուսիկայ յայտնաբերեց չորրորդ եկեղեցի մը – իրականութեան մեջ մատուռ մը 13-ով 20 ոտք (4-ով 6 մէթր) չափերով: Այն կը ներկայացնէ միջանցքի ձեւով կառուցուածք մը՝ մարմարէ սանդուղքով, որ Ս. Յովհաննէս Սկրսիչ եկեղեցին շուրջ 100 ոտք (մօտ. 30 մէթր) դէպի արեւելք կ'իյնայ: Սանդուղքը ունի սեւ մարմարէ պատրաստուած 22 աստիճաններ: Թէեւ, տակաւին չեն հասած սանդուղքի յատակին, այդուհանդերձ, մինչ այժմ պեղուած ամենացած մակերեսն արդէն իսկ ցած է Յորդանան գետի ջրի մակարդակէն: Փոքր մատուռը կը գտնուի ճիշդ սանդուղքի վերջաւորութեան: Սանդուղքի պեղումներէն գտնուած խեցեղէնի կտորները եւ շինարարական գիտարուեստը ենթադրել կու տան, թէ այս աստիճանները վեցերորդ դարէն են: Սանդուղքի պատերուն փորագրուած են քանի մը խաչեր: Այն որ աստիճանները կ'իջնեն Յորդանան գետի մակարդակէն աւելի ցած, ենթադրել կու տան, թէ սանդուղքը ծրագրուած էր ուխտաւորներու համար, որոնք կ'իջնէին Յորդանան գետի ջուրը՝ մկրտուելու համար:

Ար թուի թէ այս վարկածը կարելի է ժխտել այն փաստով, որ այսօր գետը մօտաւորապէս 300 ոտք (91 մէթր) հեռու է աստիճաններէն: Ինչեւէ, հին ժամանակները այս աստիճանները կրնայ ըլլալ կ'առաջնորդէին ուղղակի դէպի գետը: Յայտնի է, որ հին ժամանակները, ձմրան եւ գարնան եղանակային ծանր հեղեղներու պատճառաւ Յորդանանը շատ անգամներ փոխած է իր հունը: Այս հեղեղները այլեւս չեն պատահիր, քանի որ ջուրը ամբարտակներով թակարդուած է Մուրիոյ, Յորդանանի, Լիբանանի եւ Իսրայէլի կողմէ: Այսօր Յորդանան գետը դանդաղօրէն հոսող փոքր գետակ մըն է, բայց Յիսուսի ժամանակէն մինչեւ 20-րդ դարու կէտը ան տարեկան գրեթէ մէկ միլիոն (1.60 քիլոմէթր) կը լայնար:

Հնագէտները այս վայրին մէջ տակաւին նշան մը չգտան, որ ըսէր «Բեթանիա Յորդանանէն անդին», բայց բոլոր հին թէ ժամանակակից ապացոյցներէն այդպէս կ'երեւայ, թէ այդ այժմ տեղադրուած է:

Ռամի Խուրի

«Պիպիզը Արգիօլօնի Ռիվիո» խմբագրութեան կողմէ
Արեւմտեան Կողմի Պատմութիւնը

Ինչպէս Ռամի Խուրի կը բացատրէր վերոյիշեալ յօդուածին մէջ, «Բեթանիա Յորդանանէն անդին» վայրի տեղադրութիւնը շուարեցուցած է գրողներ եւ ուխտաւորները դեռ Բրիտանական արշալոյսէն ի վեր: Վիճաբանութիւններ առաջացած է՝ Յիսուսի մկրտութեան վայրը տեղադրելու Յորդանանի արեւելեան ափին, մինչ շատեր ալ պահանջած են տեղադրելու վայն արեւմտեան ափին:

«Մուրք երկիրը» (The Holy Land) կոչուած եւ բարձրօրէն գնահատուած Ուղեցոյցի հեղինակ Ճերօմ Մըրֆի-Օ'Գանըրը (Jerome Murphy-O'Connor) կը նշէ, թէ հարցը վիճելի է: Անցնող 2000 տարիներու ընթացքին Յորդանանը յաճախակի փոխած է իր ուղղութիւնը: Մարդիկ տեւական կոթողներ շինած են գետի մօտերը. Ար նշանակէ թէ, երբ գետը տեղաշարժուած է ետ-առաջ, կոթողներու դիրքը բազմապատկուած է, ժամանակի ընթացքին ստեղծելով խմբուած եւ բազում վայրեր նոյն ընդհանուր միջավայրի մէջ, որը սակայն լայնացուած է Յորդանանը: Այն ուխտաւորներ, որոնք եղած են այս վայրը,

հետեւաբար, իւրաքանչիւր պահի կրնային շինութիւններ տեսնել գետի այս կամ այն կողմը, որոնք շփոթութիւն կ'աւելցնեն եղած անորոշութեանը:

«Ս. Գրային Պէթանի»ի գետի որ կողմը գտնուելու հարցը այսօր ունի քաղաքական բովանդակութիւն: Գետի արեւելեան կողմը կը պատկանի Յորդանանի, իսկ արեւմտեան կողմը՝ Իսրայէլին: Երկու երկիրները, համեմատաբար մինչեւ վերջերս թշնամիներ էին եւ պաշտօնապէս կը գտնուէին պատերազմական վիճակի մէջ:

Ուրախայի է, որ այդ պատերազմական վիճակը այլեւս գոյութիւն չունի: Ուխտաւորներ եւ պօսաշրջիկներ դիւրին մուտք ունին Յորդանան գետի երկու կողմի ափերն ալ: Խուրիին յօդուածը կը նկարագրէ այժմեան դիւրութիւնները, որոնք մասշտիպ են Յորդանանեան կողմի այցելուներուն, սակայն Իսրայէլի կողմը աւելի մեծ թուով ուխտաւորներ կը քաշէ դէպի իրեն: Ուխտաւորներուն մասշտիպ են կարգ մը մատուռներ, որոնք կառուցուած են Իսրայէլի ներկայ քրիստոնէական մեծ համայնքներու կողմէ: Անուանեմք այդ համայնքներէն միայն ամենագլխաւորները՝ Յոյն Ուղղափառ, Հռոմէական Կաթոլիկ, Ռուս Ուղղափառ, Հայկական եւ Հապէշական (Եթովպիական):

Մըրֆի-Օ'գանըր (Murphy-O'Connor) կը մատնանշէ, թէ ուխտաւորները զաղով Երուսաղէմի սրբավայրերէն կ'երթան Յորդանանի արեւմտեան կողմը, որովհետեւ այն իրենց համար ամենաուօրն է: Յորդանանի եւ Սուրիայի ուխտաւորներ աւելի դիւրին մուտք ունին դէպի արեւելեան ափ: Սակայն, արդարեւ, ըստ Մըրֆի-Օ'գանըրի անդման՝ ուխտաւորներուն աւելի Յորդանան գետի ջուրը կը հեռաքրքրէ:

Վերջ ի վերջոյ, ինչ որ ճշգրիտ եղած է հապարամեակներու համար, ճշգրիտ է նաեւ այսօր: Բսկական սուրբ վայրը ինքը՝ գետն է:

Ռամի Խուրի. Պաղեստինեան-Յորդանանեան լրագրող: Ան՝ Պէյրութ հաստատուած «Daily Star» թերթին գլխաւոր խմբագիրն է, որ կը հրապարակուի ամբողջ Միջին Արեւելքի մէջ: Ռամի Խուրի նաեւ միջապգային ընկերակցութեան քաղաքական սիւնակի զրոյ մըն է:

Ան յաճախակի հարցալրոյցներ կու տայ CNN-ին եւ National Public Radio-ին Միջին Արեւելքի դէպքերու կապակցութեամբ եւ Յորդանանեան պօսաշրջիկութեան նախարարութեան մէջ խորհրդական եղած է Սուրբ Գրային հնազանդութեանց վայրերու հարցով:

Biblical Archaeology Review, 2005
(Յունուար-Փետրուար, էջ՝ 34-43)

Անգլերէնէն թարգմանեց՝
Բարսէղ Վրդ. Գալէնտէրեան

Ծանօթ.- Անգլերէն յօդուածը կը պարունակէ բազմաթիւ լուսանկարներ եւ քարտէսներ՝ իրենց բացատրութիւններով: Թարգմանութեան ընթացքին անոնք զանց առնուած են: